

הסכסוך הישראלי- פלסטיני

חד גדיא \ חוה אלברשטין

ובא השור ששתה את המים
שכיבו את האש
ששרפה את המקל
שחבט בכלב שנשך החתול
שטרף את הגדי שאבינו הביא

דזבין אבא בתרי זוזי
חד גדיא חד גדיא

ובא השוחט ששחט את השור
ששתה את המים
שכיבו את האש
ששרפה את המקל
שחבט בכלב שנשך החתול
שטרף את הגדי שאבינו הביא

ובא מלאך המוות והרג את השוחט
ששחט את השור
ששתה את המים
שכיבו את האש
ששרפה את המקל
שחבט בכלב שנשך החתול
שטרף את הגדי שאבינו הביא

דזבין אבא בתרי זוזי
חד גדיא חד גדיא

ומה פתאום את שרה חד גדיא?
אביב עוד לא הגיע ופסח לא בא.
ומה השחנה לך מה השחנה?
אני השחנתי לי השנה
ובכל הלילות בכל הלילות
שאלתי רק ארבע קשיות
הלילה הזה יש לי עוד שאלה
עד מתי ימשך מעגל האימה
רוזף הוא נרזף מכה הוא מוכה
עד מתי ייגמר הטרור הזה
ומה השחנה לך מה השחנה?
אני השחנתי לי השנה
הייתי פעם כבש וגדי שלי
היום אני נמר וזאב טורף
הייתי כבר יונה והייתי צבי
היום אני יודעת מי אני

דזבין אבא בתרי זוזי
חד גדיא חד גדיא

קנה אבינו גדי בשני זוזי
ושוב מתחילים מהתחלה.

דזבין אבא בתרי זוזי
חד גדיא חד גדיא
קנה אבינו גדי בשני זוזים
כך מספרת ההגדה

בא החתול וטרף את הגדי
גדי קטן גדי לבן
ובא הכלב ונשך לחתול
שטרף את הגדי
שאבינו הביא
דזבין אבא בתרי זוזי
חד גדיא חד גדיא

ואי מזה הופיע מקל גדול
שחבט בכלב שנבח בקול
הכלב שנשך את החתול
שטרף את הגדי שאבינו הביא

דזבין אבא...

ואז פרצה האש
ושרפה את המקל
שחבט בכלב המשתולל
שנשך לחתול
שטרף את הגדי
שאבינו הביא

דזבין אבא בתרי זוזי
חד גדיא חד גדיא

ובאו המים וכיבו את האש
ששרפה את המקל
שחבט בכלב שנשך החתול
שטרף את הגדי שאבינו הביא

דזבין אבא בתרי זוזי
חד גדיא חד גדיא

פעילויות.....עמוד 18

קישורים.....עמוד 27

חומר רקע

נושאים שנויים במחלוקת

בין הנושאים השנויים ביותר במחלוקת בין ישראל לפלשתינאים:

- הכרה במדינת ישראל וזכותה להתקיים - פלשתינים רבים לא מוכנים להשלים עם קיומה של מדינת ישראל, וגם בכירים ברשות הפלסטינית ואש"פ חזרו על מטרת העל שלהם - השמדת ישראל. במסגרת הסכמי אוסלו על אש"פ היה לבטל את האמנה הפלסטינית, אך הם לא עשו זאת. למרות זאת, הפלשתינים טוענים שבהסכמי אוסלו כן הביעו הסכמה לזכותה של ישראל להתקיים.
- בעיית הפליטים - הטיפול הכלכלי, ההומאני וקליטת הפליטים הפלשתינאים במדינות שונות. הפלשתינאים טוענים לקיומה של זכות השיבה של הפליטים למקומות מגוריהם, הן בתחומי מדינת ישראל והן בתחומי הרשות. מדינת ישראל כופרת בקיום "זכות" כזו.
- ירושלים - סוגיית שייכותה של העיר ירושלים והאתרים הקדושים לדתות השונות.
- חלוקת השטח - בין המדינות ושאלת הרצף הטריטוריאלי.
- ארגוני הטרור - ישראל דורשת את הפסקת האלימות נגדה ואת פירוק ארגוני הטרור כתנאי להסדר הקבע, הפלשתינים מסרבים לפרקם ודורשים את שחרור כל המחבלים מהכלא הישראלי.
- בעיית המים - אילו מקורות מים יעברו לרשות הפלשתינאית ואיך יתנהל משק המים של המדינות.
- הצבא הפלשתינאי - אם יוקם, מה תהיה מתכונתו ואילו כלי נשק יותר לו להחזיק.

הצעות לפתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי

- תוכנית האוטונומיה במסגרת חוזה השלום עם מצרים
- הסכמי אוסלו
- הסכם לונדון
- מתווה קלינטון (קמפ דייוויד, 2002)
- תוכנית הקנטונים
- מפת הדרכים

- יוזמת ז'נבה
- המפקד הלאומי (הצהרת עקרונות להסכם הקבע)
- מדינה דו לאומית ומתן אזרחות מלאה לתושבים בשטחים המוחזקים
- ערי מדינה בקונפדרציה עם ירדן
- הסכמות טאבה
- היפרדות חד צדדית
- מסמך קהיר
- תוכנית ההתנתקות
- המתווה האזורי לשלום של ח"כ בני אלון.

הסכסוך הישראלי – פלסטיני בין מלחמת אזרחים למדינה דו לאומית

פרופ' משה צוקרמן ראש המכון להיסטוריה גרמנית, אונ' תל-אביב

כמרקסיסט ותיק אפתח ואומר שאין הרצאה פוליטית המנותקת ממשבר חברתי. מזה 4 שנים החברה הישראלית מיטלטלת במשבר של מלחמה. מעבר לבעיות החברתיות-כלכליות שמטלטלות אותה באופן קשה ביותר. יש בעיה ספציפית של מדינה הנתונה במלחמה, מה שיוצר מחסור חמור בהשקעות חוץ. משבר המלחמה התחיל עוד קודם לכן, אך שיאו הגיע ב – 4 השנים האחרונות.

אני לא רואה הבדל מבחינה חברתית כלכלית והיחס למדינת הרווחה בין שתי המפלגות הגדולות. ישראל היא מדינה שנוקטת באלימות כלפי קולקטיב לאומי אחר, וגם סופגת אלימות מקולקטיב לאומי אחר. נשאלת השאלה מדוע המדינה לוקחת באופן חמור יותר את נושא המשבר המלחמתי שלא מהווה איום על קיומה, מה גם שמזה כמה עשרות שנים אין כזה איום על קיום המדינה, בעוד שהיא מתייחסת כדבר מובן מאליו לאיום החברתי-כלכלי שמביא יום-יום לכך שעוד אנשים יורדים אל מתחת לקו העוני ויש איום ממשי על קיומם. בנוסף, אין אף גורם מוסמך במדינה שמערער על כך שקיום הכיבוש הוא, מעבר לבעיה המוסרית, גם נטל כלכלי גדול מאוד.

למינגים – בעלי חיים שמתאספים מדי שנה בעונה מסוימת על הצוקים האזור המחיה שלהם וזורקים את עצמם למטה. עד היום לא נמצא הסבר לתופעה זואולוגית זו.

מה מביא בני אדם, בדומה ללמינגים, למצב בו הם לא מנסים למצוא פתרון לסכסוך אלים רב שנים, שלא רק שאינו מוסרי, הוא גם מפיל נטל כלכלי כבד על החברה הישראלית, מה שמהווה איום על קיומם של יחידים בחברה. באיזו מידה כל הקונפליקט הזה הוא חלק מבעיה שהיא על ישראלית ועל פלסטינית, בעיה גלובלית המתייחסת לכך שמדינת הלאום כפי שהכרנו אותה עד היום, כנראה כבר אינה רלבנטית.

בישראל קיים רצון בסיסי לשלום, אך מזה שנים רבות רצון זה אינו הופך לצעד ריאלי שיביא את השלום. חלק מהעם אינו רואה את הכיבוש כגורם הבסיסי לקונפליקט הישראלי-פלסטיני, ולכן רוצה שלום אך לא מוכן לדבר על הפסקת הכיבוש. נראה כאילו הפסקת הכיבוש ודיון בנושא יביאו לכך שהחברה הישראלית תיאלץ להתמודד עם הבעיות האמיתיות שלה – השסע העדתי, השסע החילוני-דתי, מיעוטים, וכו', ואנשים מנסים להימנע מכך.

החברה הישראלית נוצרה מתוך תהליכים היסטוריים שלא יכלו להתגבר ולפתור את השסעים הבסיסיים הקיימים בה. הגורם השלילי המהווה את גורם הליכוד האולטימטיבי של החברה הישראלית הוא הנושא הביטחוני, והוא יחד עם הגישה של "זה מה יש" וקבלת הסבל כמובן מאליו, הביאו לכך שאין ניסיון כן לפתור את הבעיות הבסיסיות של החברה.

הבעיות הפנימיות של ישראל הן בעיות של: מעמדות, עדתיות, דת ומדינה, קליטת עלייה ללא תנאים בסיסיים (תשתיות וכו') מתאימים, מיעוט ערבי במדינה שלא מקיימת יחס שוויוני לכל אזרחיה אלא מבצעת קיפוח תמידי מבחינת תקציבים ותשתיות. ישראל עדיין לא הגיעה למצב בו יש קונסולידציה חברתית שלא על דרך השלילה. אחד ההסברים האפשריים ללמה זקוקים להמשך קיומו של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, הוא שהוא מהווה פונקציה אידיאולוגית מסוימת של איחוד וליכוד החברה והישות הפוליטית הנקראת ישראל.

כעת נסקור כמה פתרונות אפשריים לסכסוך.

פתרון 1 – הצעתו של אהוד ברק לעראפת בקמפ דיוויד (לפי מירון בנבנישתי).

לדעתי ישראל לא הציעה את כל מה שהיא יכולה, למרות הצהרתו של ברק כי הוא הציע להם הכל.

1. פינוי השטחים.
2. פירוק ההתנחלויות.
3. ירושלים – בירת שני העמים.
4. הכרה סימבולית בזכות השיבה שתתורגם למציאות של חזרתם של מס' מועט של פליטים.

ארבע הנקודות הללו הפכו למהות של שיחות טאבה וקמפ דייוויד, אך הסתבר שלא לערפאת ולא לברק היה את העורף לתמוך בכך. בנבנישתי חושב שהחזרת השטחים כן יכולה להוביל למלחמת אזרחים בתוך ישראל. עזה אינה ומעולם לא הייתה חלק אינטגרלי מהאידיאולוגיה של ארץ ישראל השלמה.

במצב של פינוי השטחים יהיו כמה אלפי אנשים קיצוניים שיתבצרו ויסבו להתפנות משטחי האבות. במצב זה מדינת ישראל תיאלץ להפעיל את מונופול הכוח שלה, מה שיכול להביא לרירות ומוות ועוד בשידור חי. האידיאולוגיה של "יהודים לא הורגים יהודים" תהפוך לבעיה פוליטית, שגם אם היא לא מתכוונת היא תגיע למצב הדומה למלחמת אזרחים. הניסיון ליצור דתיות לאומית התגלגל לתהליך שלגבי קבוצה מסוימת, שהיא אולי לא גדולה אך יכולה להוות מסה קריטית, הוא מצב של עדיף מוות ללא שטחי אבות.

פתרון 2 – של הימין הקיצוני

לאנשי הימין הקיצוני יש פתרון לבעיה ללא החזרת שטחים- הם מדברים על מלחמת חורמה בפלסטינים שבסופה הם ייכנעו ויכירו בכך שהם הנכבשים ומדינת ישראל היא השולטת, וזה מצב טבעי.

פתרון 3 – פתרון ישראלי – פלסטיני

פתרון של קבוצת עבודה ישראלית-פלסטינית מדבר על מתן שוויון זכויות מלא לכל הפלסטינים, והפיכתם לאזרחים מלאים במדינת ישראל. מובן מאליו שפתרון כזה בעוד זמן לא רב יהפוך על פיו את המאזן הדמוגרפי במדינת ישראל.

טרנספר הוא לא אופציה.

כל האופציות הללו מבחינת הציונות נמצאות על סקלה שבצידה האחד יש דבר, ובצידה השני יש חולירע. כלומר כולן רעות באופן זה או אחר לציונות כפי שהכרנו אותה, והן מסמנות את סופה. ניתן לתאר זאת כך: בשנת 1967 ישראל הציונית הכניסה לפה תפוח, ומאז היא לא בלעה אותו ולא פלטה אותו, וכעת היא עומדת להיחנק ממנו.

אם כן מה הפתרון לבעיה הזו?

בעיה זו אינה נובעת רק מהסתירות הפנימיות של הציונות אלא נמצאת גם בקונטקסט החורג מהמזה"ת ומהבעיה הלאומית בין הישראלים לפלסטינים. היא נמצאת בקונטקסט גלובלי

המדבר על כך שמדינת הלאום כפי שהכרנו אותה עד היום, עומדת בפני סופה ואינה רלבנטית יותר בעולמנו היום.

ארה"ב מלמדת אותנו שגם היום המלחמה היא כלי להתפשטות קפיטליסטית. לאחר מלחמת העולם השנייה, מדינות אירופה הבינו שהן לא תוכלנה לשרוד ברמה של כלכלות לאומיות ולכן הקימו את האיחוד האירופאי, מאחר והקפיטליזם לא מאפשר את קיומן של כלכלות לאומיות. מוסדות האיחוד האירופאי היום, היושבים בבריסל, כבר שולטים במדינות השונות עד לרמה המוניציפאלית.

מה מתכוונת ישראל כמדינה בעלת אידיאולוגיה ציונית (בית ליהודים) לעשות בעולם כזה? מהו מעמדה בעולם היום? ישראל הייתה רוצה להתקבל לאיחוד האירופאי, אך היא צריכה לחשוב על כך שמשמעות ההצטרפות היא לא רק שישראלים יוכלו לנסוע לעבוד במדינות אירופה השונות, אלא שיהיו אירופאים ממקומות שונים שירצו לבוא ולעבוד כאן בישראל. נIOD כוח העבודה במסגרת הגלובליזציה יביא לדינאמיקה גם בישראל. ישראל צריכה לצאת מנקודת הנחה שהצטרפותה לאיחוד האירופי מדבר גם על קליטתה של אירופה (הלא יהודית בעיקרה) בישראל. משמעות הגלובליזציה היא שלא-יהודים רבים יגיעו גם לישראל ויקימו פה הוויות חיים חדשות ושונות מהאופי היהודי של ישראל.

אני סבור שעל מנת לשרוד את המצב מדינת ישראל חייבת לבצע את הפתרון הראשון של פינוי שטחים והתנחלויות בכל מחיר. זה צריך להיות שלב א' בדרך להקמת שתי מדינות לשני עמים, שמאוחר יותר יהפכו לאיזשהו גוף קונפדרטיבי, מאחר ומדינת הלאום של היום הולכת למות.

חומת הפרדה

נתונים

שטחים מוקפים מכשול

	היקף השטח ((בדונם	אחוז משטח הגדה המערבית
--	-------------------	------------------------

שטח ממערב למכשול - כולל אריאל, מעלה אדומים ומזרח ירושלים	536,200	9.5%
שטח ממערב למכשול הכפוף *לאישור נוסף בעתיד	205,350	3.7%
שטח יישובים פלסטיניים ממזרח למכשול המוקפים מכשול חלקי או מלא	160,500	2.9%

אורך התוואי הקיים והמתוכנן

	אורך בק"מ
אורך המכשול כולל קטעי התוואי הכפופים מעלה, לאישור נוסף בעתיד (אריאל אדומים והתוואי הדרומי שאורכו 16.4 (ק"מ)	620
אורך המכשול ללא קטעי התוואי הכפופים לאישור נוסף בעתיד	446
אורך המכשול סביב אריאל ומעלה אדומים	158

ההתקדמות בבניית המכשול

	אורך בק"מ
מכשול שהקמתו הושלמה	213
קטעי חומה מתוך המכשול שהושלם	16.3
מכשול בהקמה	114
מכשול מאושר שבנייתו טרם החלה	293

אוכלוסייה פלסטינית המושפעת מתוואי המכשול

	מספר	מספר

	יישובים	תושבים
יישובים ממערב למכשול	21	30,500
יישובים ממזרח למכשול המוקפים מכשול משלושה לפחות עברים	50	244,000
מזרח ירושלים	21	216,000
סה"כ	92	490,500

התנחלויות

	מספר התנחלויות	מספר תושבים
התנחלויות ממערב למכשול	43	139,100
התנחלויות ממזרח למכשול	79	84,500
התנחלויות במזרח ירושלים	12	183,800
סה"כ	134	407,400

- כולל שטח מעלה אדומים וה"אצבעות" אריאל, קדומים ועופרים - כפי שניתן לראות במפת המכשול.

הפוליטיקה של חלוקת המרחב: המדיניות הקרקעית בישראל / רווית חננאל

לקרקע משמעויות רבות ושונות, הן משתנות במקומות שונים בעולם ובכל מקום הן בעלות השלכות על חיי הפרט והחברה.

הקרקע עבור העם היהודי היא סמל פוליטי ולאומי והיא גם משאב לאומי. כמו כן לקרקע תפקיד מפתח בכלכלה – היא אחד משלושת גורמי הייצור: קרקע, הון וכוח אדם. הערך הכלכלי של הקרקע עשוי להשתנות עקב שינוי ביעודי הקרקע, כך שבנוסף לתפקיד הלאומי והכלכלי יש לקרקע גם תפקיד חברתי: הקרקע עשויה להיות כלי לצמצום או להעמקת פערים. הדרך שבה מדינה מתכננת, מתמחרת וגובלת את הקרקע, מהווה אלמנט מכריע בערך הקרקע. לכן לכל מדינה יש מדיניות ציבורית מיוחדת לצורכי ניהול נקרקע: **מדיניות קרקעית** עוסקת בהיקף הגדרת הזכויות של מקרקעין של יחידים ומוסדות בחברה.

המאפיין המרכזי של המדיניות הקרקעית בישראל, עוד טרם הקמת המדינה, היא ההתייחסות לקרקע כשייכת ללאום (הקרקע היא בבעלות לאומית). הרציונאל הוא חברתי ומקורו עוד בספר ויקרא. ע"פ הספר, כל "יובל חכירה" (49 שנים) תתבצע חלוקה מחדש של הקרקע על מנת לשמור על שוויון חברתי. התנועה הציונית, כבר בקונגרס הציוני הראשון, הקימה את "הקרן הקיימת לישראל" אשר נרשמה כחברה פרטית ב-1901. מטרתה: יישוב יהודים בארץ ישראל ע"י קניית קרקעות ונתינת האפשרות ליהודים לשבת בהן, תוך שמירת הקרקעות בבעלות הקרן. קק"ל נתנה את רוב הקרקעות כמעט בחינם, בעיקר להתיישבות חקלאית (מתוך תפישה של גאולת הקרקע).

מתחילת שנות ה-20 החלו ארגונים נוספים לקנות קרקעות להתיישבות. קק"ל, בניגוד לאנשים פרטיים בעלי ממון (כדוגמת רוטשילד) המשיכה לפעול מתוך ראייה לאומית וחזון ארוך טווח.

עם הקמת המדינה אומצו עקרונות קק"ל וניהול הקרקעות המשיך באותו אופן. בשנות ה-60 הוחלט "לעשות סדר" והוקם 'מנהל מקרקעי ישראל'.

חוק יסוד מקרקעי ישראל 1960: בחוק מופיע איסור העברת הבעלות על מקרקעי ישראל, שהן הקרקעות בבעלות המדינה, רשות הפיתוח וקק"ל. התפיסה היא שאף אחד לא יוכל לקנות את הקרקע של המדינה וכך להבטיח את שמירת הקרקע בבעלות יהודית.

חוק מקרקעי ישראל 1960 קובע קריטריונים למקרים בהם בכל זאת מותר להעביר בעלות על הקרקע (אשר סותרים את סעיף 1 בחוק יסוד מקרקעי ישראל).

הבעלות על הקרקע: 93% מהקרקעות הן בבעלות לאומית

7% מהקרקות בבעלות פרטית: 4% בבעלות פרטית ערבית ו-3% יהודית.

אין עוד מדינה בעולם המערבי שבה שיעור הבעלות הלאומית על הקרקע הוא כה גבוה.

מתוך הקרקע הלאומית: 72% בבעלות מדינת ישראל

13-14% בבעלות רשות הפיתוח

12-13% בבעלות קק"ל

קרקעות המדינה הן כל הקרקעות שהיו בבעלות המנדט הבריטי והאימפריה העות'מאנית, מים טריטוריאליים ועוד. רשות הפיתוח היא תאגיד ציבורי שהוקם ע"י הממשלה ב-1950 ומטרתו לפתח את הארץ. המקרקעין שברשותו הגיעו מחוק נכסי נפקדים והאפוסטרופוס על נכסי נפקדים. אלו הן קרקעות של פליטים ותושבים שעזבו ב-1948.

ב-1960 הוקם מנהל מקרקעי ישראל שתפקידו לנהל ולרכז את כל המקרקעין של שלושת הגופים (הוא איננו הבעלים אלא רק המנהל). בחוק מנהל מקרקעי ישראל 1960 נקבע כי המדיניות תיקבע על ידי מועצת מקרקעי ישראל. לכאורה ניתן לצפות שחברי המועצה יהיו נציגי ציבור או מייצגים של קבוצות אינטרס שונות בצורה מאוזנת. באמנה שבין מדינת ישראל ובין קק"ל המדינה מתחייבת לשמור על עקרונות קק"ל ומובטח כי חצי מחברי מועצת מקרקעי ישראל יהיו נציגי קק"ל, השאר ממונים על ידי הממשלה. נציגי קק"ל הם נציגי העם היהודי (ואינם מחויבים לכללי מינהל ציבורי תקין), נציגי הממשלה אינם בהכרח ייצוג שוויוני כל המגזרים השונים.

רוב חברי המועצה, לאורך השנים, היו חברי התיישבות והמועצה, כמו גם קק"ל, שומרות על האינטרסים החקלאיים. בעוד שהאוכלוסייה החקלאית בארץ מונה 8% מכלל האוכלוסייה, 8% אלו "קובעים" את המדיניות הקרקעית עבור 93% מהקרקע.

על אף שעקרון השמירה על קרקע חקלאית קיים בישראל, בדומה למדינות רבות בעולם, כיום קרקע חקלאית הופכת לנדל"ן. ולאור העובדה שגם חברי המועצה הם חקלאים, עם הזמן מתרחשים יותר ויותר שינויים במועצה שמובילים לשינוי ביעוד הקרקעות. בשנות ה-90 בעקבות דו"ח מבקר המדינה חל שינוי בחוק. תהליך קבלת ההחלטות של המועצה, למרות השינוי לכאורה בהרכבה, לא השתנה (משך השנים השפיעו על אופי ההחלטות). השינוי משנת 95 התייחס גם להרכב המועצה – מספר החברים במועצה עלה, אך היחס בין הקבוצות נשמר. השינוי אינו מהותי ועדיין אין ייצוג של סקטורים נוספים.

במשך השנים, למרות ההגדרה של שמירה על קרקע חקלאית, ניתן לראות הפרטה והקמת מרכזים שאינם חקלאיים (עם או בלי שינויי ייעוד קרקע) ומי שמרוויח הם לא דווקא החקלאים. המטרה המקורית של שינויי ייעודי הקרקעות היא לשלם את חובות הקיבוצים לאור המשבר בחלאות בשנות ה-90 (זאת גם על רקע העלייה הגדולה של שנות ה-90 והצורך בהפרטת קרקע חקלאית לבנייה).

נוצרת בעיה שהיא גם אקולוגית וגם בעיה של צדק חלוקתי. טענת הקשת הדמוקרטית המזרחית היא שהקרקע שייכת לציבור כולו ומי שצריך ליהנות מהעסקאות הם לא רק ה-8% החקלאים (או 1/2% הקבלנים). כיוון שהקרקע ניתנה, במטרה חקלאית, לחקלאים בחינם, ובנוסף בחוזה עם החקלאים כתוב שבמקרה של שינוי ייעוד הקרקע היא תחזור למדינה, יש צורך בצדק חלוקתי עבור כלל שכבות החברה בישראל וזאת מבלי לפגוע בזכות לדיור של החקלאים.

קצת נתונים:

גירוש מהגדה המערבית לרצועת עזה

בין השנים 2002-2004 גרשה ישראל 32 פלסטינים מן הגדה המערבית לרצועת עזה. 13 מהם גורשו במאי 2002 במסגרת ההסכם לפינוי המתבצרים בכנסיית המולד בעיר בית-לחם.

שנה	מספר המגורשים
2002	15
2003	14
2004	3
סה"כ	32

גירוש אל מחוץ לשטחים: 1967-1992

שנה	מספר המגורשים
1982	0
1983	0

שנה	מספר המגורשים
1967	6

22	1968	1	1984
37	1979	29	1985
785	1973- 1970	10	1986
96	1974	8	1987
40	1975	32	1988
3	1976	26	1989
0	1977	0	1990
0	1978	8	1991
1	1979	415	1992
3	1980	1,522	סה"כ
0	1981		

מקור הנתונים:

* הנתונים מהשנים 1967-1982 לקוחים מתשובת שר הביטחון אריאל שרון לשאלתא של ח"כ מרדכי וירשובסקי. דברי הכנסת, כרך 95, 1983, עמ' 1145. הנתונים מתייחסים לצוי גירוש שהוצאו. הנתונים לשנים 1982-1987 מבוססים על הודעה לעיתונות של הארגון הפלסטיני

מעצר מנהלי

מעצר מנהלי הוא מעצר המבוצע על-סמך הוראה מנהלית בלבד, ללא הכרעה שיפוטית, ללא כתב אישום וללא משפט. מעצר כזה הוא חוקי על-פי המשפט הבינלאומי, אך בשל הפגיעות הקשות בזכויות להליך משפטי הוגן הטבועות באמצעי המעצר המנהלי, והסכנה הברורה לניצולו לרעה, הציב המשפט הבינלאומי הגבלות נוקשות על יישומו. הדרך בה משתמשת ישראל באמצעי המעצר המנהלי עומדת בניגוד בוטה להגבלות אלה. במהלך השנים החזיקה ישראל פלסטינים במעצר ממושך, מבלי להעמידם לדין ומבלי למסור להם מהם האשמות נגדם. במקרה בו הגישו העצירים ערעור, לא ניתן להם או לעורכי-דינם לראות את חומר

הראיות. בכך הושמו ללעג מערכת ההגנות שבחוק הישראלי ובמשפט הבינלאומי, אשר נועדו להבטיח את הזכות לחירות ולהליך הוגן, את זכות הטיעון ואת חזקת החפות.

בשנים 1998-2001 חלה ירידה הדרגתית במספר הפלסטינים שהחזיקה ישראל במעצר מינהלי ומ-1999 ועד אוקטובר 2001 עמד מספרם הממוצע של הפלסטינים שהוחזקו במעצר מינהלי על פחות מעשרים. עם זאת, הבסיס החוקי לשימוש באמצעי זה נותר כשהיה, מה שאפשר לישראל לשוב ולהגביר בהדרגה את השימוש באמצעי זה, החל מאוקטובר 2001. מגמה זו התחזקה מאוד ב"מבצע חומת מגן" ולאחריו. בתחילת מארס 2003 החזיקה ישראל במעצר מינהלי למעלה מ-1,000 פלסטינים.

בצלם קורא לממשלת ישראל לשחרר לאלתר את כל העצירים המנהליים או להעמידם לדין בגין העבירות שהם נחשדים כביכול בביצוען. כמו כן קורא בצלם לממשלה להורות למפקדים הצבאיים לתקן את הצו הצבאי החל בשטחים מכוחו מבוצעים כיום מעצרים מנהליים, כך שיעמוד בקנה אחד עם ההגבלות הקיימות במשפט הבינלאומי.

נתונים על מחסומים בשטחים

מחסומים פנימיים

צה"ל מחזיק היום בגדה המערבית 21 מחסומים המוצבים באופן קבוע בעומק הגדה ומאויישים תמיד בכוחות בטחון ישראליים. במחסומים אלה, המהווים את ההגבלה הקשה ביותר על חופש התנועה של התושבים הפלסטינים, מתבצעת בדיקה של כל העוברים ועל כן יש בהם לעתים קרובות עיכובים ממושכים.

מחסומי קו ירוק

בנוסף מחזיק צה"ל 24 מחסומים המהווים את נקודת הביקורת האחרונה שבין הגדה לשטח ישראל הריבוני. לעתים מוצבים מחסומים אלה על הקו הירוק, לעתים הם שערים בגדר. אלה מהם המוצבים בעומק הגדה ומשמשים גם כמחסומים פנימיים נכללו בקטגוריה הקודמת. מחסומים אלה גם הם קבועים ומאויישים.

מחסומים ארעיים או סגורים

צה"ל מחזיק 16 מחסומים כאלה, המתחלקים לשני סוגים: 1. מחסומים הפתוחים בד"כ למעבר פלסטינים ללא בדיקות. במחסומים אלה יש נוכחות לא קבועה של כוחות בטחון ולעתים גם מגדל תצפית. 2. מחסומים הסגורים לחלוטין למעבר פלסטינים.

מחסומים פנימיים בחברון

9 מחסומים מוצבים בנקודות שונות בחברון בהם יש חיכוך בין מתנחלים ופלסטינים. מחסומים אלה מאויישים בקביעות ומתבצעות בהם בדיקות של העוברים.

חסימות פיסיות

כמו כן הציב צה"ל בשטחים מאות חסימות פיסיות בצורת קוביות בטון, ערמות עפר או תעלות המונעות גישה ליישובים ומהם.

כבישים אסורים

41 קטעי כבישים בגדה המערבית, שאורכם הכולל כ-700 ק"מ, מוגבלים למעבר של פלסטינים ומותרים למעבר חופשי של ישראלים.

סגר

לאחר מלחמת ששת הימים הוציאו המפקדים הצבאיים בגדה המערבית וברצועת עזה צווים שהגדירו אזורים אלה כשטחים צבאיים סגורים. בשנת 1972 הוצאו צווי יציאה כלליים, שהתירו לתושבי השטחים לצאת מהם באופן חופשי על-מנת להיכנס לישראל ולמזרח ירושלים וכדי לעבור בין רצועת עזה לבין הגדה המערבית. השהייה בתוך תחומי הקו הירוק ובמזרח ירושלים נאסרה על תושבי השטחים בין השעה 1:00 לשעה 5:00 בבוקר. ביוני 1989 הוגבלו לראשונה היתרי היציאה הכלליים. ישראל הנהיגה אז ברצועת עזה את שיטת הכרטיסים המגנטיים, לפיה רק מי שבידו כרטיס כזה יכול לצאת מהרצועה. כרטיסים מגנטיים לא הונפקו לאסירים משוחררים, עצירים מנהליים לשעבר ואף פלסטינים שנעצרו ושוחררו בלא כל אשמה. בגדה המערבית הונפקו תעודות זהות ירוקות, במקום כתומות, לפלסטינים עליהם אסרה ישראל לצאת מהשטחים.

בינואר 1991, בזמן מלחמת המפרץ, שינתה ישראל את המדיניות בה נקטה מאז כיבוש השטחים ב-1967. היתר היציאה הכללי מ-1972 בוטל, וכל תושב שטחים שרצה להיכנס לישראל נדרש להצטייד בהיתר יציאה אישי. ההשפעה של ביטול היתר היציאה הכללי על תושבי השטחים לא היתה מיידית. בתחילה הנפיקה ישראל היתרים רבים לתקופה ממושכת יחסית, ומלבד ימי סגר מוחלט על השטחים, יכלו מרבית הפלסטינים להמשיך ולהיכנס לישראל כדבר שבשגרה. אולם, בהדרגה הקשיחה ישראל את מדיניותה בנוגע להנפקת היתרים, והחל משנת 1991 פחת באופן עקבי מספרם של תושבי השטחים הנכנסים לישראל ולמזרח ירושלים.

המדיניות החדשה יצרה מצב בו השטחים מחולקים לשלושה אזורים, שהמעבר ביניהם תלוי בקבלת היתר מן הרשויות הישראליות: רצועת עזה, הגדה המערבית ומזרח ירושלים. גם התנועה בתוך הגדה המערבית הוגבלה, שכן דרך המלך בין דרום הגדה לצפונה עוברת בירושלים, שהכניסה אליה נאסרה.

ביטול היתר היציאה הכללי בשנת 1991 סימן את ראשיתה של מדיניות הסגר הקבוע, שהגיעה לשיאה כשנתיים לאחר מכן. בחודש מארס 1993, בעקבות הריגתם של תשעה אזרחים ישראלים ושישה אנשי כוחות ביטחון על-ידי פלסטינים תושבי השטחים, הטילה ישראל סגר כולל על השטחים "עד להודעה חדשה." לצורך אכיפת הסגר הציבה ישראל מחסומים על הקו הירוק, בין הגדה המערבית למזרח ירושלים ובתוך תחומי השטחים. אישורים ניתנו במשורה ועל-פי קריטריונים שלא היו ידועים לפלסטינים.

הסכמי אוסלו, והשינויים הגיאו-פוליטיים שבאו בעקבותיהם, כמעט ולא שינו הגבלות אלו. חומרת הסגר השתנתה בהתאם לנסיבות. כך למשל, לאחר מעשי אלימות של פלסטינים נגד ישראלים הטילה ישראל על השטחים סגר מוחלט שבמסגרתו לא ניתנו היתרי יציאה, למעט מקרים חריגים במיוחד. סגר מוחלט היה מוטל לא פעם על השטחים גם בעת חגים ישראלים. ישראל הטילה לפעמים גם סגר פנימי בשטחים על ערים וכפרים מסוימים בגדה המערבית.

מאז פרצה אינתיפאדת אל-אקצא מוטל על השטחים סגר מוחלט והתנועה של פלסטינים בין השטחים לישראל ובין הגדה המערבית לרצועת עזה אסורה.

הריסת בתים כאמצעי ענישה

ב-17 בפברואר 2005 הכריז שר הביטחון על הפסקתה של הריסת הבתים לשם ענישה. בתקופה שבין אוקטובר 2001 (אז חודשו פעולות ההריסה לאחר הפסקה של כמעט ארבע שנים) לסוף ינואר 2005 הרסה ישראל בשטחים 666 בתים לשם ענישה.

מספר הבתים שנהרסו	2005
ינואר	4
סה"כ	4

מספר הבתים שנהרסו	2004
ינואר	17
פברואר	28
מארס	18
אפריל	21
מאי	8
יוני	12
יולי	16
אוגוסט	6
ספטמבר	15
אוקטובר	11
נובמבר	14
דצמבר	11
סה"כ	177

מספר הבתים שנהרסו	2003
ינואר	32
פברואר	24
מארס	30
אפריל	17
מאי	34
יוני	13
יולי	3
אוגוסט	16
ספטמבר	27
אוקטובר	6
נובמבר	11
דצמבר	11
סה"כ	224

מספר הבתים שנהרסו	2002
ינואר	2
פברואר	1

מספר הבתים שנהרסו	2001
ינואר	0
פברואר	0

מארס	0
אפריל	0
מאי	0
יוני	0
יולי	0
אוגוסט	0
ספטמבר	0
אוקטובר	5
נובמבר	2
דצמבר	3
סה"כ	10

מארס	3
אפריל	0
מאי	9
יוני	7
יולי	16
אוגוסט	55
ספטמבר	17
אוקטובר	36
נובמבר	47
דצמבר	58
סה"כ	251

כמו כן הרס צה"ל שני בתים באופן חלקי (בחודש יולי 2002 ובחודש דצמבר 2001), ואטם שלושה בתים (בחודש ינואר שנת 2003). בית נוסף, החל צה"ל להרוס בחודש פברואר 2002, במהלך מעצר חשוד, ולאחר שהחשוד יצא מן הבית, השלים צה"ל את ההריסה, ככל הנראה כצעד של ענישה.

פגיעה באזרחים ישראלים על-ידי פלסטינים

מאז תחילת אינתיפאדת אל-אקצא חלה עליה חדה במספר הפיגועים אשר ארגונים פלסטינים שונים מבצעים כנגד אזרחים ישראלים. כתוצאה מפיגועים קשים אלה, נהרגו מאות ישראלים ואלפים נפצעו, בישראל ובשטחים, בהם קטינים רבים.

התקפות מכוונות נגד אזרחים חותרות תחת כלל מוסרי, משפטי ואנושי. הריגה מכוונת של אזרחים מוגדרת כ"הפרה חמורה" במשפט ההומניטארי הבינלאומי והיא "פשע מלחמה" שלא ניתן להצדיקו, יהיו הנסיבות אשר יהיו.

ארגונים פלסטינים מצדיקים את הפגיעה באזרחים ישראלים בטענות שונות. הנימוק המרכזי שלהם הוא ש"כל האמצעים כשרים במאבק נגד כיבוש זר ולמען עצמאות". טענה זו משוללת כל יסוד וחותרת תחת העקרון הבסיסי ביותר של המשפט ההומניטארי הבינלאומי. עיקרון זה

קובע כי האזרחים צריכים להיות מחוץ למעגל הלחימה ולכן חובה להבחין, בכל התקפה, בין פגיעה בלוחמים לבין פגיעה באזרחים. כלל זה, בהיותו חלק מהמשפט המינהגי, חל על כל מדינה, ארגון או אדם, גם אם אלה לא הצטרפו להסכם זה או אחר.

בנוסף, דוברים פלסטינים מבחינים בין פיגועים הנעשים בתוך מדינת ישראל לבין פיגועים המכוונים כנגד מתנחלים בשטחים. לטענתם, מכיוון שההתנחלויות עצמן אינן חוקיות ומתנחלים רבים משתייכים לכוחות הביטחון של ישראל, אין הם זכאים להגנה הניתנת לאזרחים במשפט הבינלאומי.

טענה זו היא מופרכת: אי-חוקיותן של ההתנחלויות אינה משפיעה בכהוא זה על מעמדם של תושביהן כאזרחים. מדובר באוכלוסייה אזרחית מובהקת הזכאית לכל ההגנות הניתנות לאזרחים במשפט הבינלאומי. השימוש שעושים כוחות הביטחון הישראליים בשטח ההתנחלויות, או השתייכותם של חלק מיושביהן לכוחות הביטחון הישראליים, אינה משנה את מעמדם של שאר התושבים המתגוררים בהן וודאי שאינה מכשירה את הפגיעה בהם.

הרוגים

ישראל שטחים נתונים כוללים, 29.9.2000-30.7.2005

3208 56 פלסטינים שנהרגו בידי כוחות הביטחון הישראליים

37 פלסטינים שנהרגו בידי אזרחים ישראלים

223 444 אזרחים ישראלים שנהרגו בידי פלסטינים

221 84 אנשי כוחות הביטחון הישראליים שנהרגו בידי פלסטינים

11 32 אזרחים זרים שנהרגו בידי פלסטינים

10 אזרחים זרים שנהרגו בידי אנשי כוחות הביטחון הישראליים

155 פלסטינים שנהרגו בידי פלסטינים

ישראל שטחים נתונים נוספים (כלולים בנתונים מהטבלה הקודמת)

652 1 קטינים פלסטינים שנהרגו בידי כוחות הביטחון הישראליים

36 81 קטינים ישראלים שנהרגו בידי פלסטינים

296 פלסטינים שנהרגו במסגרת התנקשות

187 פלסטינים שהיוו יעד להתנקשות

112 פלסטינים שנהרגו בידי פלסטינים בחשד לשיתוף פעולה עם ישראל

פעילויות

נושא הסכסוך הישראלי-פלסטיני מורכב מהתמודדות עם דעות קדומות-סטריאוטיפים שהושרשו בחברה הישראלית לאורך השנים (ניתן למצוא חומר ופעילויות בפרק על זכויות האדם), סוגיית זכויות האדם של הפלסטינים בתוך מצב של כיבוש מתמשך (שוב, עיין ערך פרק זכויות האדם), וההקשר הספציפי של הסכסוך על ההתפתחות ההיסטורית שלו- ניתן לבנות שניצל בורשט, חידון או משחק לוח בנושא.

בנוסף- בתוך הפעילויות על סרטים ישנם סרטים רבים על הסכסוך, על הצבא, ועל ההתייחסות של הישראלי אל הערבי\ הפלסטיני.

מצרפת רשימת שירים שמתעסקים\ מתייחסים לסכסוך או מייצגים התייחסות מסוימת לסכסוך. ניתן להשתמש בכל דרך שתבחרו. השירים הם מתקופות שונות והם כלי מצוין לניתוח אידיאולוגי של הסכסוך.

הללויה

ביצוע: להקת הנח"ל
מילים ולחן: יאיר רוזנבלום

אם ברובים כבר לא היה צורך
היינו שרים אז הללויה
אם בוא השלום הייתם רואים
איך כל הצבא שר הללויה

הללויה, הללויה, הללויה
הללויה, הללויה, הללויה

אם ילדים בגבול ישחקו
אז נשמע אימהות בהללויה
אם הצפון יהיה למרכז
נשיר בדמשק הללויה

הללויה...

אם על גדר כביסה מסמרת
בדואט עם התיל הללויה
אז החרמון יאמר לכינרת
אפשר לאהוב שוב הללויה

הללויה...

אם משמירות הלילה נחדל
נשמע היאחזות בהללויה
אם על התג יישאר רק מגל
ישיר אז הנחל הללויה

הללויה...

אם ברובים כבר לא היה צורך
היינו שרים אז הללויה
אם בוא השלום הייתם רואים
איך כל הצבא שר הללויה

יא משלטי

ביצוע: להקת הנח"ל
מילים: יחיאל מוהר
לחן: משה וילנסקי

יש מי שגר בצריף רעוע
יש מי שוכן בתוך ארמון
שלישי יש לו שיכון קבוע,
ולרביעי בדון דלפון.

אך מה יש כאן להתנוכח
היש שיכון דומה לזה?
גם לא שלמנו דמי מפתח
ועוד ביקשו שלא נצא.

יא, יא משלטי, יא משלטי,
ביתי שלי ללא קירות
יא, יא מטבחי, יא מיטתי
וכוכבים כמנורות.

נכון שאין בו לוקסוס רב
והחימום היחידי,
הוא חום הלב ואש הקרב
על משלטי (על משלטי).

בתל אביב עכשיו קולנוע
ונערות בשלל צבעים.
ואנו כאן שוכבים בלי נוע
ומציצים בכוכבים.

אחד זוכר את אבא אמא,
ספק נרדם ספק הוזה,
שני חולם על רות או רינה
ומחבק את הרובה...

יא, יא משלטי, יא משלטי...

רק תמול היה לנו אורח
קצת לא מוזמן, אבל צפוי.
עשינו לו כל כך שמח,
הוא לא ישכח את הבילוי!

הגשנו לו כיבוד קולע,
ריקוד של אש, אימון קטן
והוא אכל והתפקע,
עת המקלע הגיש לפתן.

יא, יא משלטי, יא משלטי...

לא במרכז עומד ביתנו,
דומה לבור או למלונה
ויש שיכון יפה ממנו -
אך הוא שומר על השכונה.

על כן, על כן, נאהבנו
ובו נחזיק בחוזק יד,
כי זאת לדעת בזמננו.
בונים בתים בזכות משלט.

יא, יא משלטי יא משלטי...

אלמונית

מילים: יחיאל מוהר
לחן: משה וילנסקי

ההרים ירעמו והדרך תחול,
ויקשיב האויב למיצהל,
כאן צועדת כתת חילים על הגבול,
והגבול הוא בלב כל חיל,
והגבול הוא בלב כל חיל.

יעל שיר לכתה אלמונית
אלמונית.

איתנה כאבני הגזית
אבני גזית.

נשמתה להבה
ודיגלה אהבה,

הנושק שמי עבר ועתיד.

יעל שיר, יעל שיר, יעל שיר
לכתה אלמונית, אלמונית.

יש לי אהוב בסיירת חרוב

ביצוע: להקת פיקוד המרכז
מילים: חיים חפר
לחן: יאיר רוזנבלום

ביום הראשון כשקבענו פגישה,
הלך הוא לבדוק את דרכי הגישה,
של איזשהו מעבר בירדן,
בבוקר חזר מנומנם וישן.

יש לי אהוב בסיירת חרוב.

בקיץ בכל כלי וכל קוטר,
וטס כבר בכל הליקופטר.
מכיר את השטח, כל סלע, כל גיא,
אך איזה בחור נהדר, בחיי.

יש לי אהוב בסיירת חרוב.

שני ושלישי הוא היה בסיוור,

זה סוד ועל כן לא נרחיב בדיבור.
רק זאת שמרוב אהבת ציון,
תפס הוא הרבה אשמים בשומרון.

יש לי אהוב בסיירת חרוב.

חוצה הוא מדבר וגם מים.
ועט על אויביו משמיים,
אוכל כמו סוס, ושותה כמו גמל.
אבל איזה פלא, יורד במשקל.

יש לי אהוב בסיירת חרוב.

ביום רביעי, חמישי הוא עסוק,
אינני יודעת במה בדיוק,
אבל כנראה שהיה בפשיטה,
לפי האבק והבוץ במיטה.

יש לי אהוב בסיירת חרוב.

כשלי הוא נשבע "אחכה לך",
מרדף יש ליד ים המלח.
וכך יוצאת נשמתי אחריו,
ליבי במזרח כשהוא במארב..

יש לי אהוב בסיירת חרוב.

ביום השישי האחרון הוא אמר.
שמאה אחוז יש לו חופש מחר.
השאיר לי פיתקה "מותק תכף אשוב",
לקח לו שבוע, אך מה זה חשוב.

יש לי אהוב בסיירת חרוב.

וכך אנו יוצאים כבר שנה בקרוב.

יש לי אהוב בסיירת חרוב

בשבילי הגליל, בנופה של אילת,
בלילות המדבר השומם,
צועדת הכתה, וידה על הקת,
תפארה, תפארה ללא שם.
תפארה, תפארה ללא שם.

יעל שיר לכתה אלמונית

מה יפתה הכתה בפשטות מצעדה,
בצחוקה, שמפיה לא סר,
בימים יגעים של מסע ומשא,
בשומרה על שדה ועל כפר
בשומרה על שדה ועל כפר.

יעל שיר לכתה אלמונית

על יפי נערים בשורה העורפית,
על האש בעיניים מזמור,
כי מאז ותמיד רק כתה אלמונית
מפסיעה את עמה אלי דרור.
מפסיעה את עמה אלי דרור.

יעל שיר לכתה אלמונית

חורשת האקליפטוס
מילים ולחן: נעמי שמר

רבתי ההיסטוריה חוזרת

מילים: חיים חפר

לחן: שמואל פרשקו

כשאמא באה הנה יפה וצעירה
אז אבא על גבעה בנה לה בית
חלפו האביבים, חצי מאה עברה
ותלתלים הפכו שיבה בינתיים

אבל על חוף ירדן כמו מאומה לא קרה
אותה הדומיה, וגם אותה התפאורה:
חורשת האקליפטוס
הגשר
הסירה
ורیح המלוח על המים

מעבר לירדן רעמו התותחים
והשלום חזר בסוף הקיץ
וכל התינוקות היו לאנשים
ושוב על הגבעה הקימו בית

אבל על חוף ירדן כמו מאומה לא קרה
אותה הדומיה, וגם אותה התפאורה:
חורשת האקליפטוס
הגשר
הסירה
ורیح המלוח על המים

יונה עם עלה של זית

מילים ולחן: תלמה אליגון רוז

יש לי תמונה בבית
של יונה עם עלה של זית
מעליה גלגל החמה,
לרגליה פגעי מלחמה
היונה של השלום,
על חורבותיה של אומה אחרת
תמונה מושלמת,
חלומות בתוך מסגרת

יונה עם עלה של זית
צאי מן התמונה,
השיבי את האמונה
שהשלום יבוא בעקבותייך

יש לי תמונה בבית
של יונה עם עלה של זית
וילדי מתבונן ומקשה
"תגידי, מה יש לה בפה?"
היונה של השלום
סוף מלחמה היא מבשרת
יונה מושלמת
של שלום בתוך מסגרת

רבתי, ההיסטוריה חוזרת
שום דבר לא אבד, לא נשכח.
עוד נזכור, תחת גשם עופרת
איך בסוריה צעד הפלמ"ח.

אל עלמין אף אותך לא נשכחה,
עת אל שדות הדרום הרחבים,
אל הנגב פלוגונת נשלחה -
עם מקלות כתחליף לרובים.

ומספרת הסבתא לנכד:
כל מקום שלפעול בו נחוץ,
שם אומרים לפלמ"חניק ללכת,
וחייו הם כפקק בקיבוץ.

יריות בקהיר עת נשמעו
עת מבית איים האסון,
אל העיר חברינו נקראו
וקורא להם שם - ה"סזון".

ומסיימת הסבתא לנכד,
ויושבת כפופה למולו:
כן, הכושי יכול כבר ללכת,
כי הכושי עשה את שלו.

נאצר מחכה לרבין

מילים: חיים חפר

לחן: עממי

נאצר מחכה לרבין, איי איי איי
נאצר מחכה לרבין, איי איי איי
שיחכה ולא יזוז, איי איי איי
כי יבוא מאה אחוז, איי איי איי
איי איי איי
איי איי איי
איי איי איי

נאצר מחכה לרבין, איי איי איי
נאצר מחכה לרבין, איי איי איי
פעמיים כבר חיכה, איי איי איי
והכנסנו לו דפיקה, איי איי איי
איי איי איי
איי איי איי
איי איי איי

נאצר מחכה לרבין, איי איי איי

יונה עם עלה של זית...
יש לי תמונה בבית
של יונה עם עלה של זית
מזכירה לי השכם וערב
שבחוץ על הברוש יש עורב
היונה של השלום
לאף מקום איננה ממהרת
יונה תיירת לעולם אינה נשאת
יונה עם עלה של זית...

נאצר מחכה לרבין, איי איי איי
עוד יצעק הוא איי איי איי, איי איי איי
כמו מזמן מבצע סיני, איי איי איי
איי איי איי
איי איי איי
איי איי איי
נאצר מחכה לרבין, איי איי איי
נאצר מחכה לרבין, איי איי איי
עוד תראו, יבוא היום, איי איי איי
יתחנן הוא לשלום, איי איי איי
איי איי איי
איי איי איי
איי איי איי

שיר בית"ר

מילים: זאב ז'בוטינסקי
לחן: דב פרנקל

ביתר
מגב ריקבון ועפר
בדם וביזע
יוקם לנו גזע
גאון ונדיב ואכזר
ביתר הנלכדה,
יודפת, מסדה,
תרומנה בעז והדר.
הדר
עברי גם בעוני בן שר
אם עבד, אם הלך
נוצרת בן מלך
בכתר דוד נעטר
באור ובסתר
זכור את הכתר
עטרת גאון ותגר
תגר
על כל מעצור ומיצר
אם תעל או תרד
בלהב המרד
שאש להצית - אין דבר
כי שקט הוא רפש
הפקר דם ונפש
למען ההוד הנסתר

יהיה טוב

ביצוע: דיויד ברוזה
מילים: יהונתן גפן
לחן: דיויד ברוזה

אני מביט מהחלון
וזה עושה לי די עצוב,
האביב חלף עבר לו
מי יודע אם ישוב
הליצן היה למלך
הנביא נהיה ליצן
ושכחתי את הדרך
אבל אני עוד כאן

ויהיה טוב
יהיה טוב, כן
לפעמים אני נשבר
אז הלילה
הו הלילה
איתך אני נשאר

ילדים לובשים כנפיים
ועפים אל הצבא
ואחרי שנתיים
הם חוזרים ללא תשובה
אנשים חיים במתח
מחפשים סיבה לנשום
ובין שנאה לרצח
מדברים על השלום

ויהיה טוב...

למות או לכבוש את ההר -
יודפת, מסדה, ביתר.

שיר ארץ

ביצוע: חוה אלברשטיין
מילים: נתן יונתן
לחן: סשה ארגוב

ארץ שיושביה היא אוכלת
וזבת חלב ודבש ותכלת
לפעמים גם היא עצמה גוזלת
את כבשת הרש.

ארץ שמתקו לה רגביה
ומלוחים כבכי כל חופיה
שנתנו לה אוהביה
כל אשר יכלו לתת.

שב החצב לבן לפרוח
שם בדרך יחידי
והיסמין ישיב ניחוח
שדות הזמן שלה האבודים.

ארץ שמתקו לה רגביה...

כל אביב שבים לה סביוניה
לכסות את כל קמטי פניה
רוח קיץ עצב אבניה
ילטף באור.

שב הסתיו עם כובד ענניה
לעטוף אפור את כל גניה
והחורף את שמורות עיניה
הבוכות יסגור.

שב החצב לבן לפרוח
שם בדרך יחידי
והיסמין ישיב ניחוח
שדות הזמן שלה האבודים

שב הסתיו עם כובד ענניה

רודף הוא נרדף מכה הוא מוכה
עד מתי ייגמר הטירוף הזה
ומה השתנה לך מה השתנה?
אני השתנית לי השנה
הייתי פעם כבש וגדי שליו
היום אני נמר וזאב טורף
הייתי כבר יונה והייתי צבי
היום איני יודעת מי אני

שם למעלה בשמיים
עננים לומדים לעוף
ואני מביט למעלה
ורואה מטוס חטוף
ממשלות וגנרלים
שחילקו לנו את הנוף
לשלהם ושלנו
מתי נראה את הסוף

ויהיה טוב...

עוד נלמד לחיות ביחד
בין חורשות עצי זיתים
ילדים יחיו בלי פחד
בלי גבולות, בלי מקלטים
על קברים יפרח העשב
לשלום ואהבה
מאה שנים של חרב
ועוד לא אבדה התקווה

יהיה טוב...

הנה בא נשיא מצרים
איך שמחתי לקראתו
פירמידות בעיניים
ושלום במקטרתו
ואמרנו בוא נשלימה
ונחיה כמו אחים
ואז הוא אמר קדימה,
רק תצאו מהשטחים.

ויהיה טוב...

אני מביט מהחלון
לראות אם כל זה אמיתי
מביט מהחלון
וממלמל את תפילתי
עוד יגור זאב עם כבש
ונמר ירבוץ עם גדי
אך בינתיים אל תוציא
את ידך מכף ידי

יהיה טוב...

אני מביט מהחלון אולי מגיע יום חדש.

חד גדיא

ביצוע: חוה אלברשטיין
מילים: חוה אלברשטיין
לחן: עממי

דזבין אבא בתרי זוזי

חד גדיא חד גדיא
קנה אבינו גדי בשני זוזים
כך מספרת ההגדה

בא החתול וטרף את הגדי
גדי קטן גדי לבן
ובא הכלב ונשך לחתול
שטרף את הגדי
שאבינו הביא
דזבין אבא בתרי זוזי
חד גדיא חד גדיא

ואי מזה הופיע מקל גדול
שחבט בכלב שנבח בקול
הכלב שנשך את החתול
שטרף את הגדי שאבינו הביא

דזבין אבא...

ואז פרצה האש
ושרפה את המקל
שחבט בכלב המשתולל
שנשך לחתול
שטרף את הגדי
שאבינו הביא

דזבין אבא בתרי זוזי
חד גדיא חד גדיא

ובאו המים וכיבו את האש
ששרפה את המקל
שחבט בכלב שנשך החתול
שטרף את הגדי שאבינו הביא

דזבין אבא בתרי זוזי
חד גדיא חד גדיא

ובא השור ששתה את המים
שכיבו את האש
ששרפה את המקל
שחבט בכלב שנשך החתול
שטרף את הגדי שאבינו הביא

דזבין אבא בתרי זוזי
חד גדיא חד גדיא

ובא השוחט ששחט את השור
ששתה את המים
שכיבו את האש
ששרפה את המקל
שחבט בכלב שנשך החתול
שטרף את הגדי שאבינו הביא

ובא מלאך המוות והרג את השוחט
ששחט את השור

דזבין אבא בתרי זוזי
חד גדיא חד גדיא

קנה אבינו גדי בשני זוזי
ושוב מתחילים מהתחלה.

בלדה לדרוזי

מילים: יהונתן גפן
לחן: דני ליטני

בכפר ירוק במורדות הכרמל,
נולד בן נאמן למדינת ישראל.
למד בבית הספר, בנים לחוד,
שתי שעות מוחמד ושלוש שעות ציונות.
דהר קדימה, עם הרוח שנשבה,
בגיל שמונה עשרה התגייס לצבא,
דווקא לסיירת ואחר כך קורס קצינים.
מפקדיו התגאו בו וחילקו לו ציונים
ואמרו: נו עם הדובון ועם העוזי
מי יכול היה לראות שהוא דרוזי?

בקרית שמונה מול אש ורוצחים
הוא רץ ראשון ושלף אקדחים,
וראשון נפל במעלה המדרגות,
פצוע קשה ורגליו משותקות,
ואלה שפינו אותו כבר הודיעו בחדשות:
עם הדם שנשפך על הדובון והעוזי-
מי יכול היה לראות שהוא דרוזי?

למחרת, בהפגנה,
אחיו של הפצוע בוכה בפינה.
ולפתע, מבלי שקודם יחשוש,
הוא מתחיל לקבל אבנים בראש,
משום שבלי הדובון ובלי העוזי
כולם ראו עד כמה שהוא דרוזי.

ששתה את המים
שכיבו את האש
ששרפה את המקל
שחבט בכלב שנשך החתול
שטרף את הגדי שאבינו הביא

דזבין אבא בתרי זוזי
חד גדיא חד גדיא

ומה פתאום את שרה חד גדיא?
אביב עוד לא הגיע ופסח לא בא.
ומה השתנה לך מה השתנה?
אני השתנתי לי השנה
ובכל הלילות בכל הלילות
שאלתי רק ארבע קושיות
הלילה הזה יש לי עוד שאלה
עד מתי יימשך מעגל האימה
שיר כאב

ביצוע: מאיר אריאל **מילים ולחן: מאיר אריאל**

שיר כאב, עובר ושב
איזה מזל אני שר עכשיו
שיר כאב כל פעם חוזר
אז אני שר עכשיו - אולי זה עוזר.

תפסה לה צעיר ערבי משכיל
דווקא אחד שהיכרתי
אפילו ראיתי איך זה מתחיל
לילה אחד השתכרתי
הרגשתי איך שזה זוחל לי
מתחת לרגליים,
ואיך שזה אוכל אותי
עד קצות הציפורניים.

טוב אני לא יכול להקיף אישה
שלוש מאות שישים וחמש מעלות
תמיד נשאר לה סדק דרכו
היא יכולה פתאום להתגלות.
לעובר שב בא ולוקח
כל מה שהיא רוצה לתת
היא רק חוטפת לעצמה
עוד רגע אחד רוטט.

שיר כאב...

צעיר ערבי משכיל
עד קצות הציפורניים
צעיר ערבי שמסתכל
ישר בעיניים.
מורה באיזה כפר במשולש
משתתף בבימת חובבים מעורבת

הסתכלתי לפה הסתכלתי לשם
לכל הכיוונים הסתכלתי
ולאן שלא זחלתי
בשתי עיניו נתקלתי.
לא יודע מה הוא רצה בעצם
להביע
אני רק המשכתי את עצמי
בקוניאק להטביע.

שיר כאב...

אי שם במרחב
נבחו כלבים לירח
זזים אמרתי מאוחר
חכה אמר מה אתה בורח
אולי תישארו ללון אצלי
הציע במפגיע
אתה הרי כל כך שתוי
אמרתי לו נגיע
לאן תגיעו הוא אמר
מביט בי בעיניים
החזרתי לו מבט
זרקתי ירושלים
לקח לו קצת זמן להביא חיוך
אבל הוא לא הזיז עין
אחר כך הוא דיבר אלי
ישר אל תוך היין
בסוף כל משפט שאתם אומרים בעברית
יושב ערבי עם נרגילה
אפילו אם זה מתחיל בסיביר
או בהוליווד עם הבה נגילה
אמרתי לו בידיש היא שופטת בינינו
בתוך בועת שתיקתה שוב נתקלות
עינינו.

שיר כאב...

במועצה האזורית שלנו
המעורבת.

אחרינו המבול

ביצוע: נורית גלרון
מילים: נורית גלרון
לחן: ארקדי דוכין

יש מדינה של אבנים ובקבוקי תבערה
יש תל אביב בוערת ממועדונים ומעשי זימה
יש מדינת מתקוממים שם חובשים את הפצעים
יש תל אביב חוגגת, חיים, אוכלים ושותים

לא, אל תספר לי על ילדה
שאבדה את עינה
זה רק עושה לי רע, רע, רע
רק עושה לי רע

אין לי כח לטיפוסים מדוכאים ומתייסרים
ולא אכפת לי מה נעשה בשטחים
אל תספר על זמן צהוב, על עצורים ועל מורדים
נעשה אהבה, נחיה את החיים
תל אביב זה החיים

לא, אל תספר לי על ילדה
שאיבדה את ביתה
זה רק עושה לי רע, רע, רע
רק עושה לי רע

אין לי כח לטיפוסים שומרי מוסר וצדקנים
בוא נבלע את רחובות תל אביב ההומים

לא, אל תספר לי על ילדה
שאיבדה ילדותה
זה רק עושה לי רע, רע, רע
רק עושה לי רע

בוא נחיה את תל אביב שממול
אחרינו המבול

ארץ

מילים ולחן: שייקה פייקוב

ארץ, ארץ, ארץ,
ארץ תכול אין עב,
והשמש לה
כדבש וחלב,
ארץ בה נולדנו
ארץ בה נחיה

היא ואני יוצאים כבר
די הרבה בעצם
איפה היא איפה הפוליטיקה
היא עוד בכלל מוצצת.
משוגעת על תיאטרון
היא רק לא אחת מאלה
אבל אם יש איזה חוג בסביבה
אז למה לא אפילו עם אלה -

שיר כאב...

היתה הולכת למפגש
פעם בשבוע
וחזרת עם איזה דש
באופן די קבוע
עם איזו התנשמות
עם איזה סומק על הלחי
מבטה החי היה דוקר אותי
לבכי.

הזמינה אותי למסיבת השליש
הם הציגו תרגילי קשר
בתנועה למגע הוא עשה לה מיתר
היא ענתה לו קשת.
היה באמת תרגיל יפה
סחב מחיאות כפיים
צעיר ערבי שהכרתי
מסתכל בעיניים -

שיר כאב...

אחרי המסיבה הוא הזמין אותי
ואותה אליו למרפסת
שתינו קפה שתינו קוניאק
אימו מדי פעם נכנסת
הוא דיבר על תיאטרון
כאפשרות של גשר
"אפשר להגיע להבנה!"
היא ניגשת אליו נרגשת.

יורים ובוכים

מילים ולחן: סי הימן

מנקה הרחובות סיפר לי,
שבכפר שלו הכל השתנה.
החיים נראים אחרת
ובצל הזוהמה
ובבית שלי, החלון שבור
תל אביב מתפרצת לי פנימה

אפילו הריח שלה השתנה.
אני חשה בסכנה.

ילדים משחקים בעופרת,
ילדות בבובות מפלדה.
החיים נראים לי אחרת,
בצל הזוהמה
וזה לא משנה לי בכלל
מי ינצח עכשיו
העולם שהיה לי איננו
והאור הגדול נסגר.

ילדים משחקים...

יורים ובוכים
שורפים וצוחקים
מתי בכלל למדנו
איך קוברים אנשים חיים
יורים ובוכים
שורפים וצוחקים
מתי שכחנו
שגם לנו הרגו ילדים.

אצלי בעיר, הכל אחרת
עטופה צלופן, קשורה לרציף
אני מחכה לרכבת.
כמה זמן אחכה?
לראות מה יקרה
עד מתי נחכה?
ונבכה על מה שקורה.

בשני הקצות, רוצים רק לחיות
בפחד הזה, כבר אי אפשר לראות
רוצים מקלט, מכל המאבק,
כל כך לא משנה לי, מי החזק

יורים ובוכים...

חייל של שוקולד

**מילים: חנוך לוין
לחן: שמוליק קראוס**

בוא חייל של שוקולד
בוא אלי אל המקלט
שב תנوح אל תירא
ותשוב לעפרך.

הטבח מגיש בשר לרב הטבחים
רב הטבחים מגיש בשר לתותחים
כל האנשים אחים מתחת לפרחים
רועמים התותחים הילדים בוכים.

ונשב בה, יהיה
מה שיהיה

ארץ שנאהב
היא לנו אם ואב
ארץ של העם
ארץ לעולם
ארץ בה נולדנו
ארץ בה נחיה
יהיה מה שיהיה.

ארץ, ארץ, ארץ,
ים אל מול החוף
ופרחים וילדים
בלי סוף.

בצפון כינרת
בדרום חולות
ומזרח למערב
נושק גבולות.

ארץ שנאהב...

ארץ, ארץ, ארץ,
ארץ התורה
את מקור האור
ושפת האמונה.
ארץ, ארץ, ארץ,
ארץ יקרה,
הן הבטחת
שאינן זו אגדה.

ארץ שנאהב...

ערבב את הטיח אחמד

**ביצוע: אהוד בנאי
מילים ולחן: אהוד בנאי**

חמש בבוקר בעזה
עדיין קר, אני עייף,
נכנס אל תוך האוטו של נביל
ונרדם אצלו על הכתף,
בדרך שוב, המחסומים,
אומרים: עצור! תעודות...
עוד שעה זה תל אביב
וזה עוד יום אחד, רק לעבוד.

ערבב את הטיח, אחמד,
ערבב את הטיח.

בהפסקת הצהריים

בוא חייל של שוקולד
בוא אלי אל המקלט
שב תנוח אל תירא
ותשוב לעפרך.

אחי איש אמיץ היה על משמרתו נפל
חדרי ליבו פתוחים עכשיו לעשב ולטל
היה לו לאחי דם אבל הדם אזל
לא ישיבנו עוד אפילו צו הגנרל.

שמאל ימין ימין ושמאל הגדוד הולך ושר
החיים מסורבלים המות הוא קצר
כל הגדוד הולך אחר עורפו של הרס"ר
הרס"ר גם הוא הולך בדרך כל בשר.
הפרד ומשול

מהפיגום אפשר לראות
מי יבנה יבנה בית
מי יבנה אם לא אנחנו נעבוד
טיח על הקיר
אבק על העיר
אני מכיר את השיר
תמיד אותו השיר
ערבב את הטיח, אחמד,
ערבב את הטיח.

באנו חושך לגרש

ביצוע: סאבלימינל והצל
מילים: הצל וסאבלימינל
לחן: סאבלימינל

ביצוע: סאבלימינל והצל
מילים: הצל וסאבלימינל
לחן: סאבלימינל

באנו חושך לגרש
בידינו אור ואש
כל אחד הוא אור קטן
וכולנו אור איתן
סורה חושך, הלאה שחור
סורה מפני האור
סורה חושך, הלאה שחור
סורה מפני האור

שלושת העיניים פתוחות
אוזניים שומעות
מזימות ברחובות
גחלים לוחשות
גשם שוטף, עסק רופף גג דולף
את התסכול במסיכה עוטף הלב שורף
צרות נופלות על הראש ידיים לא תופסות אותן
להבות חמות צריך לכבות אותן
די!
בום ביי ביי איך הכל נופל עלי
דלתות סגורות מאחורי ומלפני ומצדדי
אלוהי הלוואי תרד אלי
רודפים אותי בחיי
אויבי מאוחדים רוצים להשמיד
אנחנו מניקים ומחמשים את השונאים
די!
כוונות טובות אבל היום אני בין כוונות של
תותחים
חזית הקרב על הרצפה לשכב
בטלוויזיה רק שטויות
סאב מקשיב ונעלב
פוליטקאים עוד רבים בין ימין ושמאל הפרד
ומשול
היי ביחד נשרוד לחוד ניפול וזה הכל.

באתי, באתי, באתי, באתי לגרש ת'חושך
כל מסע מתחיל בצעד, לא חשוב האורך
אם תשאל אותי מי ימלל גבורות ישראל
מי - יחנך ת'דור הבא? כנראה אני
כחול לבן, מגן-דוד מגן עליי תמיד
יושב בבית, שובך ליונה, עלה של זית
חומה ומגדל, אחי הדור הבא גדל
Well, הצל וסאבלימינל עומדים בראש הגל
נושאים לפידיים בלילות אפלים
לא חוסכים מאמצים, לא חוסכים צעדים
אנחנו "שמאל-ימין" בין אש לשחור
לא נעצור, עוד נביא לציון ת'אור
כן, דוד הפיל את גולית עם אבן
ימים הואר בית המקדש על כד שמן
אלפיים ושתיים, אז כל עם ישראל עומד
להתאחד, לקום ויגאל

באנו חושך לגרש...

באתי חושך לגרש
לא חושש, משתמש באור, Bass ואש
כוחות האור מול כוחות השחור
מי הטוב? מי הרע? כבר אי אפשר לזכור
לא עוצרים בשום רמזור, לא נופלים לבור

ביחד נשרוד לחוד ניפול, ביחד נשרוד לחוד ניפול

רחובות הזעם מרעידים עולם כרעם
לא מוותר היום
לא מוותר אף פעם
עם מגן דוד עד יומי האחרון
שוב פעם מאסקנטייפ נמרח על החלון
לא חלום להצדיע לדגל לעמוד להמנון

ולחשוב שעלה של זית מייצג ת'שלום מצטער הוא
לא גר
פה יותר הוא נחטף או נרצח הייה שלום חבר
לחיצות ידיים חיוכים מזוייפים הסכמים בדם
נחתמים
איפה אלוהים?
הטקטיקה פוליטיקה אין אפילו אתיקה צרחות
הקורבנות הופכות לאט לאט פואטיקה
יושב בסלון מגרד ת'ביצים בזמן שאח שלי טוחן
אבנים בשטחים
אני לא דתי בשקל מראש מתנצל
but
הגיע היום שגם הצל יושב בבית מתפלל
היי

ביחד נשרוד לחוד ניפול, ביחד נשרוד לחוד ניפול

שנת אלפיים ואחת אלפיים ושתיים
לעם היושב בציון עדיין צריך לפתוח את העיניים
שלא יסגור אותן
ללמוד מהדברים שאנו רואים
לא לברוח מהם
ולא לשכוח אותם
מעכשיו ולנצח

ביחד נשרוד לחוד ניפול, ביחד נשרוד לחוד ניפול

ספרים:

זמן אמת, אינתיפאדת אל-אקצה והשמאל הישראלי, עורך: עדי אופיר
חלומות והזדמנויות שהוחמצו 1967-1973, דן בבלי
תיקון טעות, בני מוריס.
קורבנות - תולדות הסכסוך הציוני-ערבי, בני מוריס

אתרים:

זכרות

www.nakbainhebrew.org

שלום עכשיו

www.peacenow.org.il

גוש שלום

www.gush-shalom.org

מגזין הכיבוש

www.kibush.co.il

רשת הארגונים הפועלים למען שותפות יהודית ערבית בישראל

www.coexnet.org.il

בצלם, מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים

www.btselem.org

תרבות, אמנות:

המלחמה האחרונה, מיכה בר-עם (ספר צילומים)

בעט ברזל, שירת מחאה עברית 1984-2004, עריכה: טל ניצן

מה אכפת לציפור, חנוך לוין

סרטים:

הילדים של ארנה, ג'וליאנו מר-חמיס

500 דונם על הירח, רחל לאה ג'ונס

מחסומים, יואב שמיר

נקום אחת משתי עיניי, אבי מוגרבי

ג'נין ג'נין, מוחמד בכרי

מאחורי הסורגים, אורי ברבש

אחד משלנו, אורי ברבש

אוונטי פופולו, רפי בוקאי

קרקס פלשתינה, אייל חלפון

חמסין, דניאל וקסמן

חצוצרה בואדי, לינה צ'פלין